

Bilag 9

ØKONOMISK MAGT

En oversigt over de sidste cirka 10 års danske forskning af økonomiske magtforhold

Peter Søndergaard

Teoretiske overvejelser

Noget forkortet kan man hævde, at der grundlæggende findes to opfattelser af begrebet økonomisk magt i demokratiske kapitalistiske samfund: den ene ser magten udspringe af det juridiske ejerskab og den faktiske kontrol over kapitalen, mens den anden ser magten udspringe af de økonomiske lovmæssigheder selv. Den første opfattelse ser økonomisk magt som et fordelings- eller konfliktteoretisk spørgsmål, som en erhvervet social egenskab hos personer, hos en gruppe eller en elite og ser ofte denne magt som et problem, fordi den kan handle i modstrid med den demokratiske konstitution ud fra antagelsen, at jo mere den økonomiske magt er samlet, jo mægtigere er den og jo større kan udfordringen til den politiske magt være. Den anden antagelse er tilbøjelig til at afvise begrebet økonomisk magt som en social størrelse uden for økonomien selv og foretrækker at tale om økonomiske love frem for om økonomisk magt. At økonomiske love er uafvendelige, betyder, at de styrer det økonomiske menneske, men de opfattes ikke som egentlig magt, fordi de er »blinde« og usynligt sætter sig igennem bag om ryggen på de økonomiske individer. Med andre ord: enhver politisk konstitution bygget på en kapitalistisk økonomi er i sidste ende tvunget til at rette sig ind efter de økonomiske love.

Økonomiske teoriers refleksioner er vigtige for begreber som »økonomisk magt«, fordi teorierne har »afsmittende« konsekvenser for den retning, empiriske undersøgelser tager, for de strategiske områder der forskes i, og for hvad der anses for relevant at få kundskab om.

Økonomisk magt behandles i kapitlet af samme navn i »optaktbogen« til den svenske maktutredning: Olof Petersson (red): Maktbegreppet – Carlsson, 1987, 345 sider, af Richard Swedberg (side 238-259), som anfører, at økonomisk magt ikke er et centralt begreb i

klassisk og neoklassisk (marginalistisk) økonomisk teori. Derfor har det heller ikke været relevant eller interessant at belyse økonomisk magt empirisk. Teorien fravælger genstandsområdet, da magt næsten alene opfattes som tvangs- og sanktionsmagt og altså som politisk magt og følgelig betragtes som henhørende til den politiske sfære og til politisk og sociologisk videnskab. Opfattelsen begrundes med 1) at markedets varebytte er en frivillig kalkuleret handling, som udelukker tvang, 2) at modellen om det perfekte marked udelukker magt. Man kan tilføje at dette ikke udelukker, at markedet i sig selv er magt, at markedets magt sætter sig igennem bag om ryggen på markedets aktører, at magt så at sige virker gennem markedet (Böhm-Bawerk/Walras), jf. Schumpeters eksempel med kortspillerne, som er underkastet spillets regler og kortgivningens tilfældighed, hvilket ikke udelukker at dygtighed er uens fordelt blandt spillerne. Ifølge denne opfattelse er heller ikke monopoldannelse en magtfaktor som principielt ændrer de økonomiske love; det betyder blot, at priserne bliver anderledes end de ville have været på et marked med fri konkurrence.

Andre og senere økonomiske skoler, som f.eks. institutionalisterne, nuancerer neoklassikernes teser og ligevægtsmodeller og har været mere optaget af fænomenet økonomisk magt og de sociale faktorer, som påvirker konkurrence og markedets prisdannelse på varer og arbejdskraft. En moderne økonom som John Kenneth Galbraiths store forfatterskab har været til stor inspiration for denne skoles forskellige grene.

En anden økonomisk teoritradition, som har vist stærk interesse for at integrere politisk og økonomisk magt i et generelt udviklingsforløb for kapitalistiske samfund, er de neomarxistiske teoridannelser, især de såkaldte Stamokap-teorier, som var toneangivende i de kommuni-